

Fastighetsautomation och styr & regler i flerbostadshus – nya lagkrav 2025 och kommande EPBD-krav

Inledning – styrsystemets betydelse för energi och komfort

Styr- och reglersystemet är ett av de mest avgörande tekniska systemen i ett flerbostadshus. Det påverkar energianvändning, inomhuskomfort, returtemperatur (särskilt vid fjärrvärme), driftstabilitet och underhållsbehov. Många fastigheter har hög besparingspotential genom optimering av värmekurva, pumpdrift och larm/övervakning – ofta utan stora investeringar.

Teknisk sammanfattning – systemprincip och energipåverkan

Moderna fastigheter använder DUC/PLC och ofta ett överordnat BMS/SCADA för att styra och övervaka värmecentral, ventilation och ibland tappvarmvatten. Värmeregleringen är vanligtvis väderkompenserad: framledningstemperaturen anpassas efter utomhustemperaturen via en värmekurva. Felaktiga givare, bristande hydraulisk balans eller fel inställd kurva leder ofta till övertemperatur, hög returtemperatur och onödigt hög energianvändning.

1. Systemuppbyggnad – huvudkomponenter

- DUC/PLC (dataundercentral) för värme/ventilation
- Utomhusgivare (väderkompensering)
- Framlednings- och returtemperaturgivare
- Shuntventil(er) och ställdon
- Cirkulationspumpar (helst varvtalsstyrda)
- Tryckgivare/differenstrycksreglering (vid behov)
- Energimätare (fjärrvärme/elkraft) och eventuellt flödesmätning
- Överordnat system (BMS/SCADA) för larm, trend och driftuppföljning

2. Värmekurva – funktion, lutning och parallellförskjutning

Värmekurvan beskriver sambandet mellan utomhustemperatur och framledningstemperatur. I praktiken justeras två parametrar: kurv lutning (branthet) och parallellförskjutning (nivåförskjutning).

- Grundprincip:
  - För brant kurva → onödigt hög framledning, hög retur och hög energi
  - För flack kurva → komfortbrist vid kyla (klagomål, kalla lägenheter)

Kurvjustering bör alltid ske efter att grundfunktioner säkrats (tryckhållning, cirkulation, ventilfunktion och hydraulisk balans).

3. Övervakning av värmecentral – larm, trend och egenkontroll

Övervakning av värmecentralen handlar om att upptäcka avvikelser tidigt, kunna följa upp åtgärder och säkerställa stabil drift. Ett bra upplägg innehåller både larm och trendloggning.

Rekommenderade mätpunkter och trendkurvor:

- Utomhustemperatur, framledning och retur
- Shuntventilens position (0–100 %)
- Pumpvarvtal/effekt och driftstatus
- Differenstryck (om mätning finns)
- Energiförbrukning (MWh), effekt/toppar (kW) om tillgängligt
- Rumstemperatur (representativa givare) – gärna i flera trapphus/zoner
- Larmhistorik (tid, orsak, kvittering, åtgärd)

Praktik: Utan trenddata blir optimering ofta gissningsbaserad. Med trendloggning kan man se t.ex. om returtemperaturen stiger efter en ändring, om pumpar går i onödan, eller om shuntventilen jagar (instabil reglering).

4. Returtemperatur och fjärrvärme – ekonomi och systemfunktion

Hög returtemperatur indikerar ofta bristande avkylning. Orsaker kan vara för hög framledning, obalans i systemet, felaktig pumpdrift eller radiatorsystem som inte avger värme effektivt (t.ex. ströpta flöden, fastnade ventiler). I många fjärrvärmeariffrer påverkar avkylning och/eller effektuttag kostnaden.

5. Driftstrategier – natt-/sommarsänkning och effektoptimering

Tidsstyrning och effektoptimering kan minska energikostnader utan att komforten försämras, men måste anpassas efter byggnadens värmetröghet och klagomålsbild.

- Natt-/sänkning: fungerar bäst i byggnader med låg värmetröghet och stabil injustering
- Sommar drift: undvik onödigt hög framledning vid varmare väder (kurvknäck/sommarsänkning)
- Effektbegränsning: kan minska topplaster och effektavgifter där sådana förekommer

6. Vanliga problem i äldre fastigheter

- Felplacerad utomhusgivare (sol/vindpåverkan)
- Shuntventil som kärvar eller har glapp/ställdon som är feljusterat
- Konstantvarvtalspumpar som går dygnet runt med för högt flöde
- Historiskt 'uppskruvad' värmekurva efter klagomål utan grundanalys
- Brist på zonindelning (en kurva styr hela fastigheten trots olika exponering)
- Otillräcklig övervakning: inga trendkurvor, larm saknas eller är fel satta

7. Rekommenderad arbetsgång vid optimering

- 1) Verifiera givare (placering, kalibrering, rimlighetskontroll)
- 2) Säkerställ att shuntventil och pumpar fungerar mekaniskt och reglertekniskt
- 3) Kontrollera hydraulisk balans (temperaturfall, flödesindikatorer, differenstryck)
- 4) Etablera trendloggning och relevanta larmgränser
- 5) Justera värmekurva stegvis och följ upp med trenddata under minst 1–2 veckor per steg
- 6) Utvärdera returtemperatur och komfort (klagomål, representativa rumsgivare)

8. Regelverk och myndighetsreferenser – nytt krav om fastighetsautomation

Boverket beskriver ett krav i plan- och byggförordningen (PBF) om system för fastighetsautomation och fastighetsstyrning som ska vara uppfyllt senast 1 januari 2025 för berörda byggnader. Kravet gäller nya och befintliga byggnader som inte är bostadshus och som överskrider gränsvärde för nominell effekt i uppvärmningssystem eller kombinerat rumsuppvärmnings- och ventilationssystem.

Praktisk relevans för flerbostadshus: Ett rent bostadshus omfattas normalt inte av just detta krav, men många fastigheter är blandade (lokaler i bottenplan) eller förvaltas i portföljer där kravet kan bli aktuellt för lokalbyggnader. Oavsett formellt krav är principerna (övervakning, larm, trend och optimering) direkt tillämpbara för värmecentraler i flerbostadshus.

- Exempel på vad ett system för fastighetsautomation/styrning typiskt ska möjliggöra:
  - Kontinuerlig övervakning och loggning av energianvändning
  - Upptäckt av driftavvikelse och larmhantering
  - Möjlighet att justera och optimera drift (t.ex. temperaturer och tider)
- Övriga relevanta källor i praktiken:
  - Boverkets byggregler (BBR) – energihushållning och installationer
  - Energideklarationer – driftdata och åtgärdsförslag bör följas upp
  - EU:s energiprestandadirektiv (EPBD) – pågående utveckling och kommande krav

9. Tidslinje – utveckling av regelverk för fastighetsautomation

2020–2023 – Revidering av EU:s energiprestandadirektiv (EPBD) med skärpta krav på byggnadsautomation och smart styrning.

1 jan 2025 – Svenskt krav i plan- och byggförordningen (PBF) på fastighetsautomation träder i kraft för berörda lokalbyggnader över effektgräns.

2025–2027 – Implementering av nya EPBD i svensk lagstiftning – möjliga justeringar av effektgränser och omfattning

2027–2030 – Trolig utvidgning av krav på övervakning och styrning även i flerbostadshus, särskilt vid större renoveringar eller systembyten.

2030+ – Förväntad harmonisering inom EU med bredare krav på smart styrning, energimätning och driftoptimering även i bostadssektorn.

10. Vad bör fastighetsägare göra nu?

Mot bakgrund av nya lagkrav 2025 och kommande EPBD-krav rekommenderas att fastighetsägare och förvaltare genomför en strukturerad genomgång av befintliga styr- och reglersystem.

Rekommenderade åtgärder:

- Verifiera installerad effekt i uppvärmnings- och ventilationssystem i relation till gällande effektgränser.
- Säkerställ att värmecentralen har fungerande trendloggning och larmhantering.
- Kontrollera att övervakning och dokumentation uppfyller kraven enligt PBF där tillämpligt.
- Bedöm framtida anpassningsbehov med hänsyn till EPBD och utvecklingen av BACS-krav i Sverige.

En teknisk statusbedömning av värmecentral och styrsystem ger ett tydligt beslutsunderlag inför eventuella investeringar eller uppgraderingar.

Sammanfattning

Styr & regler är ett strategiskt verktyg för att sänka energikostnader och höja komfort i flerbostadshus. Nyckeln är en kombination av korrekt systemfunktion (givare, shunt, pumpar), hydraulisk balans, datadriven övervakning (trend/larm) och stegvis optimering av värmekurva och driftstrategier. Även när formella krav på fastighetsautomation inte gäller bostadshus är arbetssätten och funktionerna centrala för professionell drift av värmecentraler.